Szabad vallás, szabad gyakorlat?

Az egyesületi vallási közösségekről: alapvonalak, jellemzők, reflexiók (Kovács Zsuzsanna emlékére)[1]

Tóth László István
bírósági titkár (Fővárosi Törvényszék Gazdasági Kollégium, Civil és Egyéb Cégnek Nem Minősülő Szervezeteket Nyilvántartó Csoport)

Absztrakt

A tanulmány az egyesülési jog és a vallásszabadság keresztülfekvő területén mozog: az egyesületi vallási közösségeket mutatja be a magyar jogban. A szerző történeti megközelítéssel indít: felvázolja a vallási közösségek (benne az egyesületi szint) rendszerváltás utáni intézménytörténetét, különös tekintettel a hatályos egyházi törvényre és annak novelláira. Következtetése, hogy a vallási közösségek között az egyesületi szint 2012-től – változó megjelenési formákban – megerősödött, hangsúlyosabbá vált. Ezt követően a vallási közösségek hatályos rendszerének rövid bemutatása következik, a tételes jog alapján, ebben az ún. vallási egyesületek elhelyezésével. A tanulmány ezután a vallási egyesületek és az egyesületek viszonyát, egymástól való elhatárolhatóságát tárgyalja, ezen belül felsorolva a vallási egyesületek főbb anyagi jogi, eljárásjogi és nyilvántartási sajátosságait, a tételes jog és a kapcsolódó bírói gyakorlat alapján. A szerző két fő következtetéssel él: a) a mai ún. vallási egyesület nem az egyesület egyik különös formája, hanem ahhoz képest is különálló, önálló jogiszemély-típus; b) a vallási egyesület a hatályos rendszerben kettős identitású jogi személy: másodlagosan egyesület, elsődlegesen vallási közösség. A tanulmány Szabó Zsolt A szabad vallásgyakorlat és a civil szervezetek – a Magyar Református Presbiteri Szövetség jogállási kérdései c. munkájára is reflektál. Rögzíti, hogy jelenleg a vallási egyesületek vonatkozásában típuskényszer érvényesül: az egyesület, illetve a vallási egyesület közül a tagok szándékának megfelelő szervezeti keretet a

1 Kovács Zsuzsanna, a Fővárosi Törvényszék néhai bírósági titkára volt az, akinek a referádájába (az általa kezelt szervezetek közé) 2018. novemberétől a jelen tanulmányban is hivatkozott Magyar Református Presbiteri Szövetség is tartozott, és aki a Szövetség vallási egyesületből egyesületté történő visszaalakulásának változásbejegyzési eljárását annak egy jelentős részében bírósági oldalról vezette. Jelen tanulmányt az Ő emlékének ajánlom.

vallási jelleg elsődlegessége, illetve a vallási és nem vallási jelleg egymáshoz viszonyított aránya alapján lehet megválasztani. A szerző továbbá jogalkalmazói nézőpontból reagál a Magyar Református Presbiteri Szövetség jogállási problémáira, annak lehetséges eredőire, a korábbi szabályozás kritikájával.

Kulcsszavak: egyesület, vallási egyesület, vallási tevékenységet végző szervezet, vallási közösség, egyház, jogi személy, típuskényszer, elhatárolás, Magyar Református Presbiteri Szövetség

1. Bevezetés

Szabó Zsolt A szabad vallásgyakorlat és a civil szervezetek – a Magyar Református Presbiteri Szövetség jogállási kérdései című tanulmányának központi elemét a címbeli szervezet[2] jogállásának történeti alakulása, ezen belül pedig egy komoly probléma létrejötte és annak megoldása képezi.[3] Az említett probléma kiindulópontja az volt, hogy a szervezet az elmúlt négy év folyamán általános formájú egyesületből előbb „vallási tevékenységet végző szervezet”-té, majd „vallási egyesület”-té vált. A vallási egyesületi jelleg szembekerült a tagok szándékával, és önmagában is olyan helyzetet idézett elő, amely egy adott ponton nemcsak tagjai anyaegyházbeli tagságát, hanem a Szövetség működését, sőt, létezését is veszélyeztette.

Jómagam a Fővárosi Törvényszék Civil és Egyéb Cégnek Nem Minősülő Szervezetek Nyilvántartási Csoportjának akkori csoportvezetőjeként, illetve az ügy érdemében döntő bírósági titkárként központi szerepet játszottam a Magyar Református Presbiteri Szövetség jogállási problémájának megoldásában, amely végül biztosítani tudta a szervezet továbbműködését.[4] Szabó Zsolt tanulmányát ezért jó alkalomnak látom, hogy – részben arra reflektálva – jogalkalmazói oldalról bemutassam az „egyesülési jog és a vallásszabadság keresztülfekvő területének”[5] rendszerváltás utáni és jelenlegi alapvonalait.

2 Magyar Református Presbiteri Szövetség, jelenlegi nyilvántartási szám: 01-02-0017491, korábbi nyilvántartási számai: 01-02-0003065 (1990-től 2019. április 14. napjáig, ebből 2014. december 31. napjáig 3065. formátumban), illetve 01-09-0000118 (vallási egyesületként, 2019. április 15. napjától 2020. december 01. napjáig).

3 Szabó Zsolt: A szabad vallásgyakorlat és a civil szervezetek – a Magyar Református Presbiteri Szövetség jogállási kérdései. *Glossa Iuridica*, 2021, 8(4), 95-105.

4 Szabó i. m. 100-101.

5 Szabó i. m. 104.

Ennek során először egy intézménytörténeti áttekintést adok a terület rendszerváltás utáni alakulásáról, majd azt tárgyalom, hogy melyek a vallási egyesületek jellegadó sajátosságai, és hogyan különböztethetőek meg a többi egyesülettől. Végül reflektálok Szabó Zsolt tanulmányának néhány állítására, illetve következtetésére.

2. Intézménytörténet a rendszerváltás után: egyesületek és vallási közösségek

A lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény (a továbbiakban: Lvtv.) központjában az „egyház" fogalma állt. Az Lvtv. szerinti egyházfogalom két jellegadó sajátossággal is rendelkezett. Egyfelől ez egy adott jogiszemély-típust jelentett,[6] amely azokat a vallási szervezeteket is lefedte, ahol az adott vallás hitelveiben az egyház fogalmának teológiai jelentősége, tartalma egyébként nem volt. Másfelől ez egységes egyházfogalom volt, amely kiterjedt a vallási közösségre, a vallásfelekezetre és a szűkebb értelemben vett egyházra egyaránt.[7] Ez a jogintézmény így többféle méretű és tagozódású közösséget is magában foglalt, vagyis – a jogi személy típusát tekintve – ugyanúgy egyháznak minősülhetett például a Magyarországi Református Egyház, egy keresztény vagy zsidó vallásfelekezeti közösség, vagy egy nem felekezetként kezelt karizmatikus, pünkösdi alapú gyülekezet. Az egyház alapkövetelménye volt, hogy legalább száz, azonos hitelvet követő természetes személy vallásuk gyakorlása céljából alapítsa azt meg,[8] fogadja el annak alapszabályát (mely tartalmazza a jogi személy nevét, székhelyét, szervezeti felépítését), és válassza meg annak ügyintéző és képviseleti szervét. Az egyházak nyilvántartásba vétele bírósági hatáskörbe tartozott.[9]

Az egyházak mellett az egyesületek ekkor két összefüggésben jelentek meg. Egyfelől nem volt jogi akadálya annak, hogy például a 100 főnél kisebb közösségek egyesületi keretek között gyakorolják vallásukat, bár ennek gyakorlati jelentősége az Lvtv. időbeli hatálya alatt csekélyebb volt.[10] Másfelől már ebben az időszakban is léteztek olyan szervezetek, amelyeket áthatott ugyan tagjainak vallási meggyőződése, de a konkrét tevékenységük elsődlegesen nem vallásgyakorlásban nyilvánult meg. (Ilyen volt például maga a

6 Lvtv. 13. § (2) bek.
7 Lvtv. 8. § (1) bek.
8 Lvtv. 8. §.
9 Lvtv. 9. § (1) bek.
10 Mivel az egyházi jogálláshoz több előny fűződött, az alapítók legtöbbször igyekeztek ekkor is az egyházalapításhoz szükséges követelményeket teljesíteni.

Magyar Református Presbiteri Szövetség is.)[11] Mindezek a szervezetek az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény hatálya alá tartoztak, és a társadalmi szervezetek bírósági nyilvántartásába kerültek be.

A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény (a továbbiakban: Ehtv.) 2012. január 1. napjától lépett hatályba, felváltva ezzel az Lvtv-t. A törvény rendszerének középpontjában megmaradt az egyház fogalma, amely továbbra is egy önálló jogiszemély-típust jelentett, és tartalma szerint továbbra is lefedte a (szűkebb értelemben vett) egyházat, vallásfelekezetet és vallási közösséget egyaránt.[12] Ugyanakkor az egyházak innentől eredeti alapítással már nem jöhettek létre: a már létező közösségeket az Országgyűlés ismerhette el egyházként, ezeket pedig az Ehtv. melléklete tartalmazta.[13]

Az Ehtv. a vallásgyakorlás céljából létrejött szervezetek körében az egyesületi szint létezését is elismerte: az Ehtv. említést tesz az ún. alapcélként vallási tevékenységet végző egyesületről, amely az egyesületek egyik különös működési formája volt, „külön törvény hatálya alá tartozó tevékenységet végző egyesület”-ként.[14] Az Ehtv. ezekre az egyesületekre speciális működési szabályokat nem tartalmazott, vagyis túlnyomórészt az általános egyesületi szabályok vonatkoztak rájuk.[15] Ez alapján az alapcélként vallási tevékenységet végző egyesület létrejöhetett eredeti alapítással, vagy már létező egyesület formaváltásának eredményeként is.

11 Szabó i. m. 97.

12 Ehtv. 2013. július 31. napjáig hatályos 7. §.

13 Ehtv. 2013. július 31. napjáig hatályos 7. § (4) bek., Ehtv. melléklet, 2012. évi VII. törvény 2-3. §§. Az Ehtv. 2013. augusztus 01. napjától hatályos 6. § (1) bekezdése és további változtatásai e jogiszemély-típust ’bevett egyház’-ként (is) jelölik, 2019. április 14. napjáig még más típusú egyházak nélkül.

14 Az Ehtv. megalkotásával lényegében egy időben történt az egyesületi joganyag újrakodifikálása is, mely túlnyomó többségében az Ehtv-vel egy időben, 2012. január 01. napján lépett hatályba. Az egyesületek működési formáinak alapvető tipológiáját az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvény (a továbbiakban: Ectv.) 4. § (1) bekezdése tartalmazza.

15 Így pl. az alapításhoz – az egyházaknál korábban előírt 100 főhöz képest – értelemszerűen már 10 közös hitelvet valló tag társulása is elegendő volt. Az egyesület nevének tartalmaznia kellett a különös forma megnevezését [Ectv. 2014. március 14. napjáig hatályos 4. § (1) bek.], az ’egyház’ névelemet pedig – a névvalódiság elvével összhangban – nem vehette fel, mivel azt a jogalkotó ekkor elsődlegesen a szervezettípus megjelöléseként értelmezte.

Az Ehtv. ezt az egyesületi formát két kontextusban említette. Egyfelől ez a különös formájú egyesület válhatott a későbbiekben egyházzá, az Ehtv. szerinti feltételek teljesítésével és az ott előírt eljárásban.[16] Másfelől döntő többségükben ilyen egyesületekké váltak a törvény erejénél fogva azok a korábbi egyházak is, amelyeket az Országgyűlés nem ismert el egyházként.[17]

Az utóbbi vonatkozásban azonban az Alkotmánybíróság 6/2013. (III. 1.) AB határozata intézménytörténeti mérföldkövet jelentett: az Alkotmánybíróság ugyanis az egyházkénti elismerésre vonatkozó egyes rendelkezéseken túl – hatálybalépésére visszaható hatállyal – megsemmisítette az Ehtv. 34. § (1) bekezdését is, amely az el nem ismert egyházak egyesületté válását, mint jogutódlást mondta ki. Ez alapvetően érintette ennek az egyesületi körnek a jogállását is, a kialakult helyzet pedig több szempontból is jogalkotói rendezést igényelt.

Az AB határozat nyomán az Alaptörvénynek a szabad vallásgyakorláshoz fűződő alapjogot rögzítő VII. cikke két egymást követő alkalommal, az Alaptörvény negyedik és ötödik módosítása során is változott. A változtatás egyik lényegi vonása az volt, hogy az egyházak mellé alaptörvényi szintre emelte a más formájú vallási szervezeteket is. Az Alaptörvény negyedik módosítása a „vallási tevékenységet végző szervezet" fogalmát vezette be, gyűjtőfogalomként, magában foglalva az egyházakat és más ilyen szervezeteket is.[18] Az Alaptörvény ötödik módosításakor a gyűjtőfogalom megnevezése „vallási közösség"-re módosult.[19]

16 Ehtv. 2013. július 31. napjáig hatályos 14. §-a, azzal, hogy az Alkotmánybíróság 6/2013. (III. 1.) AB határozata az Ehtv. 14. § (1), valamint (3)–(5) bekezdéseit a hatálybalépésükre visszaható hatállyal megsemmisítette.

17 Az Országgyűlés két körben döntött a korábban egyházként bejegyzett szervezetek egyházkénti elismeréséről, melynek eredményeként az e jogállásúnak el nem ismert szervezetek (ideértve ezeknek az Lvtv. szerint vallásos célra létrejött önálló szervezetét is) 2012. január 1. napjától, illetve 2012. március 1. napjától a törvény erejénél fogva egyesületnek minősültek. Az egyesületek az egyházak általános jogutódaivá váltak. A továbbműködésük feltétele az volt, hogy a szervezet 2012. február 29. napjáig, illetve 2012 április 30. napjáig nyilatkozzék ilyen szándékáról, és a változásbejegyzési kérelmet a szükséges iratokkal együtt nyújtsa be a nyilvántartó bírósághoz. Az e feltételeket nem teljesítő szervezeteket a bíróság kényszer-végelszámolási eljárás keretében jogutód nélkül megszüntette [Ehtv. 2013. július 31. napjáig hatályos 34-36. §§]. Érdekesség, hogy erre az egyesületi körre nézve az Ehtv. 35. § (2) bekezdése rögzítette, hogy a bíróság a jogutódlás nyilvántartásba vételekor 'nem vizsgálja', hogy a szervezet létesítő okirata megfelel-e a legfőbb szerv, az ügyintéző szerv és a képviseleti szerv létrejöttére és hatáskörére vonatkozó általános egyesületi szabályoknak.

18 A módosítást 2013. március 25. napján fogadták el, és 2013. április 01. napján lépett hatályba.

19 A módosítást 2013. szeptember 26. napján fogadták el, és 2013. október 01. napján lépett hatályba.

Az Alaptörvény negyedik módosítását egy Ehtv-novella követte,[20] amely változást hozott a szervezetrendszerben is. A módosított rendelkezések alapján az Ehtv. gyűjtőfogalma a „vallási közösség" lett, amely magában foglalta az Országgyűlés által elismert (bevett) egyházat és a „vallási tevékenységet végző szervezet"-et.[21] Az utóbbi kategória azon különös működési formájú egyesületeket jelentette, amelyek tagjai azonos hitelveket valló természetes személyek, és amelyek alapszabályuk szerint elsődlegesen vallási tevékenység végzése céljából jöttek létre.[22] Ezekre az egyesületekre nézve az Ehtv. már számos speciális szabályt is megállapított, például a névviselés, a szervezeti felépítés vagy a nyilvántartásba vétel körében. A törvény ezeknek az egyesületeknek a nyilvántartási eljárásaira a Fővárosi Törvényszék kizárólagos illetékességét írta elő.[23]

A kategória tételes jogi szinten felváltotta a korábbi alapcélként vallási tevékenységet végző egyesületek intézményét, az utóbbi egyesületek jogállását pedig részben emiatt, részben az előbbi AB határozat miatt rendezni kellett. Ez kétirányú folyamat volt:

a) Mivel a korábbi, el nem ismert egyházak esetében az Alkotmánybíróság megsemmisítette (illetve alkalmazhatatlanná tette) az egyesületté válásuk alapjául szolgáló jogszabályi rendelkezést, ezért azok – különös formájú egyesület helyett – főszabályként „az Ehtv. 33. § (1) bekezdése szerinti vallási közösség"-nek minősültek,[24] amely a korábbi egyház általános jogutódja.[25] E közösségeknek bizonyos keretek között módjuk volt egyházkénti elismerésüket kezdeményezni, és amennyiben ezt nem tették, vagy az eljárás eredménytelenül zárult, úgy a törvény erejénél fogva „vallási tevékenységet végző szervezet"-té váltak.[26]

20 A vallási közösségek jogállásával és működésével kapcsolatos törvényeknek az Alaptörvény negyedik módosításával összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CXXXIII. törvény.

21 Ehtv. 2013. augusztus 01. napjától 2019. április 14. napjáig hatályos 6. § (1) bek.

22 Ehtv. 2013. augusztus 01. napjától 2019. április 14. napjáig hatályos 6. § (2) bek. és 9/A. § (1) bek.

23 Ehtv. 2013. augusztus 01. napjától 2019. április 14. napjáig hatályos 9/B. § (1) bek., illetve a 2013. szeptember 01. napjától 2019. április 14. napjáig hatályos 33. § (6) bek.

24 Az egyházakkal való kapcsolattartás koordinációjáért felelős miniszter (akkor: az emberi erőforrások minisztere) 73 ilyen közösséget jelölt meg, melynek névsorát az általa vezetett minisztérium honlapján tette közzé [Ehtv. 2013. szeptember 01. napjától 2019. április 14. napjáig hatályos 33. § (2) bek.]. A névsor nem fedte le teljes egészében a korábbi Lvtv. szerinti egyházak körét.

25 Ehtv. 2013. szeptember 01. napjától 2019. április 14. napjáig hatályos 37. § (1) bek.

26 Ennek feltétele volt az is, hogy a szervezet a nyilvántartásban vagy már alapcélként vallási tevékenységet végző egyesületként szerepeljen, vagy ennek hiányában kérje vallási tevékenységet végző szervezetkénti bejegyzését. Ha ezek nem teljesültek, az

b) Az előbbieken kívüli, alapcélként vallási tevékenységet végző egyesületek ex lege vallási tevékenységet végző szervezeteknek minősültek.[27] Amennyiben e szervezeteknek volt az Lvtv. szerinti egyházi előzményük, úgy a szervezet 2012. január 1. napi hatállyal a korábbi egyház jogutódjának minősült.[28]

A bírósági rendszernek két alapvető teendője volt. Egyfelől a nyilvántartó bíróságoknak az általuk nyilvántartott tárgyi szervezetek adatait hivatalból módosítaniuk kellett, és az új különös egyesületi formát fel kellett tüntetniük.[29] Másfelől amennyiben az adott vallási tevékenységet végző szervezetet nem a Fővárosi Törvényszék tartotta nyilván, akkor az előbbi módosítást követően – egy speciális, áttételre emlékeztető határozattal – el kellett rendelni a szervezet adatainak az eddigi törvényszéki nyilvántartásból való kivezetését és azoknak a Fővárosi Törvényszék nyilvántartásába való bevezetését, a nyilvántartási iratok egyidejű megküldésével.[30]

Természetesen a vallási tevékenységet végző szervezetekre is igaz volt, hogy létrejöhettek eredeti alapítással, vagy már létező egyesület formaváltásának eredményeként is. Az utóbbi változás – eltérő törvényi rendelkezés hiányában – nem minősült jogutódlásnak.

Az Ehtv. szabályozásának gyakorlati eredménye az lett, hogy megnőtt az egyesületi keretek közötti vallásgyakorlás súlya és jelentősége. A vallási tevékenységet végző szervezetek mellett változatlanul jelen voltak azok az egyesületek is, amelyek középpontjában nem a vallásgyakorlás állt, de a célokat, az egyesületi tevékenységeket áthatotta valamilyen vallási meggyőződés, illetve az abból következő értékrend.

Figyelemmel az egyházkénti elismerési eljárások tapasztalataira, illetve más kapcsolódó fejleményekre (pl. Velencei Bizottság véleménye, Emberi Jogok Európai Bíróságának elmarasztaló ítélete), a jogalkotó tervezte a szabályozás, ezen belül a szervezetrendszer további változtatását. 2015-ben az Országgyűlés tárgyalt egy Ehtv-novellát, amelyet – a sarkalatos részek miatt szükséges kétharmados többség hiányában – az Országgyűlés végül elutasított.[31] A

megszüntetési okot jelentett. Lásd: Ehtv. 2013. szeptember 01. napjától 2019. április 14. napjáig hatályos 33. § (3)–(5) bek.

27 Amennyiben e szervezetek kényszer-végelszámolása volt folyamatban, úgy lehetőséget kaptak az újabb különös egyesületi formában való továbbműködésre, ha a megadott törvényi határidőn belül az ehhez szükséges feltételeket teljesítették. Lásd: Ehtv. 2013. augusztus 01. napjától 2019. április 14. napjáig hatályos 34. § (1) bek., 35. §.

28 Ehtv. 2013. szeptember 01. napjától 2019. április 14. napjáig hatályos 37. § (2) bek.

29 Ehtv. 2013. szeptember 01. napjától 2019. április 14. napjáig hatályos 33. § (4) bek.

30 Ehtv. 2013. szeptember 01. napjától 2019. április 14. napjáig hatályos 33. § (6) bek.

31 A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és

2018. évi általános országgyűlési választásokon azonban a kormányzó pártok az Országgyűlésben ismét kétharmados többséget szereztek, így jelentősen javultak az e tárgyú érdemi döntés meghozatalának politikai feltételei.

A 2015-ben elutasított tervezetet alapul véve, az időközben született további alkotmánybírósági határozatokra is figyelemmel az Országgyűlés elfogadta az Ehtv-t novellárisan módosító 2018. évi CXXXII. törvényt. Ennek nyomán került elfogadásra továbbá az Ehtv. módosításához kapcsolódóan egyes törvények módosításáról szóló 2019. évi XXXVI. törvény, amely számos ágazati jogszabályt módosított, ideértve a civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról szóló 2011. évi CLXXXI. törvényt (a továbbiakban: Cet.) is. Ezek a törvények túlnyomó részükben 2019. április 15. napján léptek hatályba. Az Ehtv. felhatalmazása alapján született meg az annak végrehajtásáról szóló 231/2019. (X. 4.) Korm. rendelet (a továbbiakban: R.), amely a novella hatálybalépéséhez képest majdnem fél éves késéssel került csak kihirdetésre.

Az Ehtv. novellájával és annak kapcsoló részletszabályaival a jogalkotó ismét alapjaiban változtatta meg a vallási közösségek rendszerét, melynek eredményeként kialakult a hatályos szervezetrendszer.

3. A vallási közösségek hatályos rendszere

A hatályos rendszerben a szervezeti oldal keretét az ún. vallási közösség fogalma jelenti, amely tételes jogilag alaptörvényi eredetű.[32] A fogalom tartalmát az Ehtv. határozza meg: eszerint vallási közösség természetes személyek minden olyan közössége (szervezeti formától, jogi személyiségtől vagy elnevezéstől függetlenül), amely vallás gyakorlására alakult, és elsődlegesen vallási tevékenységet végez.[33] Vallási közösség működhet jogi személyiség nélkül, valamint jogi személyiséggel rendelkező szervezeti formában.[34] A jogi személyiséggel rendelkező vallási közösségek többlet fogalmi eleme, hogy azonos hitelveket vallókból álló, illetve önkormányzattal rendelkező, autonóm szervezet. Ez utóbbi csoportba tartoznak: a) a vallási egyesület, b) a nyilvántartásba vett egyház, c) a bejegyzett egyház, d) a bevett egyház.[35] Az a)–c) pontok szer-

vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló törvényjavaslat, irományszám: T/7409. Az Országgyűlés a törvényjavaslatot 2015. december 15. napján elutasította.

32 Magyarország Alaptörvénye SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG Cím VII. cikk.

33 Ehtv. 6. §.

34 Ehtv. 7. § (1) bek.

35 Ehtv. 7. § (2)-(3) bek.

inti jogiszemély-típusok bejegyzése (minősítése) és nyilvántartása bírósági hatáskörbe tartozik. A bevett egyházak e minőségéről az Országgyűlés határoz, nyilvántartásuk pedig közigazgatási hatáskörben van: azt az egyházakkal való kapcsolattartás koordinációjáért felelős miniszter vezeti.[36]

Minden jogi személyiségű vallási közösségre igaz, hogy azok nem egy jogiszemély-típus (pl. az „egyház") egyes működési formáiként, hanem önálló jogiszemély-típusokként jelennek meg. A típuskénti önállóságukat anyagi jogi és nyilvántartási ismérvek is megalapozzák.

Anyagi jogi oldalról nézve jelzésértékű, ha az egyik jogi személyből a másikba történő váltás általános jogutódlásnak minősül. Mivel itt nem egyesülésről van szó, a jogutódlásos megszűnés a Ptk. 3:39. §-a szerinti átalakulásnak feleltethető meg. Ez viszont mindig csak a jogi személyek típusának váltásai kapcsán következik be, működésiforma-változások esetén nem. Az Ehtv. rendelkezései alapján látható, hogy az egyes jogi személyiségű vallási közösségek közötti váltás következetesen általános jogutódlással jár együtt.[37]

Nyilvánkönyvi (technikai) oldalról nézve abból indulhatunk ki, hogy a cégnek nem minősülő szervezetek nyilvántartása elkülönült nyilvántartási egységekre tagozódik, ahol a beszámítási pont a szervezettípus: egy nyilvántartási egység egy típus köré szerveződik. Így különálló nyilvántartási egységként jelenik meg például az egyesületek, az alapítványok nyilvántartása, és ugyanígy a vallási egyesületek, a nyilvántartásba vett egyházak, illetve a bejegyzett egyházak nyilvántartása.[38] A szervezet nyilvántartási számának részét képező ún. típuskód (a *szervezettípus* kétjegyű kódja) is ezekhez a nyilvántartási egységekhez igazodik. Ilyen típuskódok például: az alapítványoké a 01-es, az egyesületeké a 02-es, a vallási egyesületeké a 09-es, a nyilvántartásba vett egyházaké a 10-es, a bejegyzett egyházaké pedig a 11-es típuskód.[39]

36 Ehtv. 13. § (1) bek., 16. §, 17. §. Az egyházakkal való kapcsolattartás koordinációjáért felelős miniszternek a miniszterelnök általános helyettese minősül, akinek tevékenységét a Miniszterelnökség segíti [a Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről szóló 94/2018. (V. 22.) Korm. rendelet 32. § (1) bek. 1. pont, 37. § (1) bek.].

37 Ehtv. 24. § (2)-(3) bekezdései, illetve 25. § (2)–(3) bekezdése. Azaz a nyilvántartásba vett egyház (illetve a bejegyzett egyház is) a vallási egyesület általános jogutódja, a bejegyzett egyház lehet a nyilvántartásba vett egyház jogutódja is, a bevett egyház pedig a bejegyzett egyház általános jogutódja. A nyilvántartásba vett, illetve a bejegyzett egyház egyes esetekben ugyanígy vissza is alakulhat, a vallási egyesületté való visszaalakulás szintén általános jogutódlást vált ki [Ehtv. 14/A. § (7) bek.].

38 Cet. 83. § (1)-(2) bek., Ehtv. 13. § (2) bek.

39 A típuskódokat a civil szervezetek nyilvántartásával összefüggésben a bírósági eljárásokban érvényesülő ügyviteli és iratkezelési szabályokról szóló 58/2012. (XII. 28.) KIM

4. A vallási egyesületek sajátos jellemzői és az egyesületektől való elhatárolásuk

4.1. A vallási egyesületek önálló típusjellege

Az előbbiekben rögtön láthattunk egy különös sajátosságot. Feltűnhet, hogy a vallási egyesületek és az egyesületek nyilvántartása egymástól (!) is elkülönült, ez alapján pedig az egyesület és a vallási egyesület egymástól is eltérő nyilvántartási típuskóddal (01, illetve 09) rendelkezik. Azaz a nyilvántartás a vallási egyesületeket még az egyesületektől is különböző jogiszemély-típusként kezeli. [Ehhez képest a vallási tevékenységet végző szervezet az egyesület egy különös működési formája volt, azt az egyesületek között tartották nyilván, és a szervezet nyilvántartási száma az egyesületi típuskódot (01) tartalmazta.]

A vallási egyesületnek az egyesülettől eltérő típusjellegét anyagi jogi oldalról alapozza meg az, hogy a törvény a vallási tevékenységet végző szervezet és a vallási egyesület között is általános jogutódlási kapcsolatot rögzített.[40]

Elsőre kétségkívül paradoxnak tűnhet, hogy egy egyesületből egyesületté válás jogutódlásnak számíthat. A jogalkotó előfeltevése azonban – úgy tűnik – az, hogy a vallási egyesület nem más formájú, hanem egyenesen más típusú egyesület. A jogalkotó azzal, hogy az egyesületek közül a vallási egyesületet kiemelte, és azt a vallási közösségek szervezetcsoportjában helyezte el, egyúttal azt is kifejezte, hogy a vallási egyesületet olyan jogiszemély-típusként tételezi, melyben – lényegi tartalmát tekintve – a vallási közösségi elem erősebb és meghatározóbb, mint az egyesületi elem.

A bejegyzett vallási tevékenységet végző szervezetek az utolsó Ehtv-novella hatálybalépésével, azaz 2019. április 15. napjával ex lege vallási egyesületekké váltak.[41] A vallási egyesület a vallási tevékenységet végző szervezet általános jogutódja. A nyilvántartó bíróságnak a vallási tevékenységet végző szervezetekre vonatkozó nyilvántartási adatokat hivatalból át kellett vezetnie a vallási egyesületek nyilvántartásába (ideértve az új nyilvántartási szám megállapítását is).[42]

rendelet 3. sz. melléklete tartalmazza.

40 Cet. 110. §, az Ehtv. 38. §-ára utalással.

41 Ehtv. 33/A. § (3) bek.

42 Ehtv. 38. §, Cet. 110. §.

4.2. A vallási egyesületek további sajátos jellemzői

A vallási egyesület tehát egy kettős identitású, az egyesülettől eltérő jogiszemély-típus. Másodlagosan e közösség egyesület, melyet az fejez ki, hogy eltérő szabályok hiányában – mögöttesen – az egyesületekre vonatkozó szabályokat kell rá alkalmazni, mind anyagi jogi, mind eljárásjogi, mind pedig nyilvántartási tekintetben.[43] A hangsúlyos és elsődleges elem azonban a vallási közösségi jelleg, ezért e közösségre számos tekintetben speciális szabályok vonatkoznak. Ezen a ponton tekintsük át, hogy a vallási egyesületek mely pontokon és hogyan különböznek az egyesületektől, anyagi jogi, eljárásjogi, illetve nyilvántartási tekintetben egyaránt. Ennek során főként az eltérő sajátosságokat emelem ki, és csak ott részletezem az adott tárgykör egyesületekre vonatkozó oldalát, ahol ennek jelentőségét látom. Néhány esetben a csoportba sorolás önkényes, mivel egyes eltérések egyszerre rendelkeznek anyagi jogi, illetve eljárásjogi aspektussal is.

4.2.1. Anyagi jogi eltérések

4.2.1.1. A vallási jelleg

A vallási egyesület vallási jellegét az adja, hogy a tagok vallásuk gyakorlásának céljából alapítják, és a szervezet *elsődlegesen* vallási tevékenységet végez.[44] Tehát önmagában a névben, a célokban vagy a tevékenységekben fellelhető vallási jelleg a szervezetet *nem* teszi vallási egyesületté: például ha a tagok keresztény vagy buddhista értékrendi alapon elsődlegesen karitatív, ifjúsági, szabadidős vagy sporttevékenységet végeznek, azt a megfelelő általános vagy különös egyesületi formában tehetik meg. Vallási egyesületté a szervezetet az teszi, ha a vallási tevékenység végzése *elsődlegességének* szándéka az alapszabály szerinti célokból, illetve tevékenységekből kétséget kizáróan megállapítható. Amennyiben viszont ez utóbbi fennáll, az típuskényszert is eredményez, vagyis ezt a szervezetet más általános vagy különös egyesületi formában nem, csak az Ehtv. hatálya alá tartozó vallási egyesületként lehet megalapítani és működtetni, figyelemmel a jogi személyiségű vallási közösségek – korábban már említett – zárt törvényi taxációjára.

43 Ehtv. 9/A. § (2) bek., Ehtv. 13. § (3) bek.
44 Ehtv. 6. §, 9/A. § (1) bek.

A törvény rendszerében a közösségképző elem a hitelvek azonossága, vagyis csak azonos hitelveket valló tagok szerveződhetnek egy vallási egyesületbe.[45]

4.2.1.2. A tagság

Vallási egyesület tagjai kizárólag azonos hitelveket valló természetes személyek lehetnek, ráadásul alapításkor legalább tíz alapító tagnak Magyarországon lakó- vagy tartózkodási hellyel kell rendelkeznie.[46] A tagság előbbi korlátait a bírói gyakorlat a különleges jogállású tagságra is irányadónak tekinti (pl. pártoló tagok, tiszteletbeli tagok).[47] E korlátok kivételével viszont a vallási egyesület alapszabálya az egyesületre vonatkozó szabályoktól eltérően határozhatja meg a tagsági jogviszony keletkezésének és a tagsági jogok gyakorlásának módját.[48] Azaz e körben akár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.), akár más egyesületre vonatkozó jogszabály kógens rendelkezésétől is megengedett lehet az eltérés,[49] illetve a Ptk. rendelkezésétől egyébként meg nem engedett módon is el lehet térni.[50]

4.2.1.3. Az elnevezés

A vallási egyesület elnevezésének több különös vonása is van. Az egyesületekhez hasonlóan itt sem kell megjelennie a névben a jogi személy típusának,[51] azonban eltérés, hogy a vallási egyesület bizonyos feltételekkel jogszerűen felveheti az ’egyház’ megjelölést: nem típusmegjelölésként, hanem az adott vallás hitelveiben rögzített tartalommal, önmeghatározási céllal.[52] Előfordulhat tehát, hogy

45 Ehtv. 7. § (3) bek., 9/A. § (1) bek.

46 Ehtv. 7. § (3) bek., 9/A. § (1) bek., 13/A. § (1) bek. e) pont.

47 Például: Fővárosi Törvényszék 9.Pk.60.719/2019/3. sz. végzése („A Műhely” Keresztyén Közösség nyilvántartásba vételi ügye); Fővárosi Törvényszék 9.Pk.60.163/2020/4. sz. végzése [Magyarországi Román Pünkösdi Gyülekezet változásbejegyzési (vallási egyesületkénti bejegyzési ügye].

48 Ehtv. 9/B. § a) pont.

49 Pl. a tagság speciális módon keletkezik; nem biztos, hogy a tagsági jogok keletkezése és gyakorlása a tagok nyilvántartására épül; lehetséges, hogy különleges jogállású tagság nélkül is tagonként eltérő tagsági jogok állapíthatóak meg.

50 Pl. a tagok egy adott kisebbségét nyilvánvalóan sértő eltérés. Tipikusan ilyen pl. az, ha a tagsági jogok körébe nem tartozik bele a döntéshozó szerv munkájában való részvétel lehetősége.

51 Ectv. 4. § (1) bek., Ehtv. 7/C. §. A rendelkezés – az előző szabályozási rezsim maradványaként – ma is az ’egyesületi különös formára utalás’-t említi, ezt a jelen helyzetre aktualizálva típusként értelmezzük.

52 Ehtv. 7/B. §.

egy szervezet egyháznak hívja magát, holott típusát tekintve nem (valamelyik) egyház, hanem vallási egyesület. (Ilyen pl. a Magyarországi Szcientológia Egyház, a Krisztus Szeretete Egyház, vagy az Isten Egyháza nevű szervezet.)[53] Viszont ha adott vallás szempontjából az 'egyház' kifejezésnek nincs teológiai jelentősége, akkor annak vallási egyesülete jogszerűen nem hívhatja magát egyháznak.

Specialitásként jelenik meg az egyesületekhez képest az ún. köznyelvben meghonosodott elnevezés.[54] Az Ehtv. ennek fogalmát nem határozza meg, viszont rendre a közösség egyik lehetséges elkülönült névváltozataként említi.[55] Álláspontom szerint ez a szervezetnek olyan, a köznyelvben meghonosodott megjelölését jelenti, amely ugyan eltér a bejegyzett (teljes, rövidített) névtől, de azzal az adott vallási közösség mégis egyértelműen beazonosítható. Ilyen pl. a 'mormonok', 'pápisták', 'kálvinisták' megjelölés, de lehet más olyan, a közösséget azonosító, a köznyelvben meghonosodott névváltozat is, amely a bejegyzett egy vagy több névtől eltér.[56]

4.2.1.4. Szervezeti felépítés

A vallási egyesület szervezeti felépítésénél alapkövetelmény, hogy önkormányzattal és autonómiával rendelkezzék.[57] Ez alapján a vallási egyesületnek képesnek kell lennie saját működésének irányítására, illetve döntéseinek meghozatalára (szemben pl. egy belső egyházi jogi személlyel, ahol ez nem alapvető követelmény). Ezen felül azonban az egyesületre vonatkozó szabályoktól eltérően is meghatározható a döntéshozó szerv, az ügyvezetés, a belső ellenőrző szerv jogköreit vagy a képviseletet gyakorló személyeknek a köre, valamint e 'személyi kör' (lényegében az egyes szervek) feladata és hatásköre.[58] Ez a Ptk. alapvető diszpozitivitását tovább bővíti.[59]

53 Magyarországi Szcientológiai Egyház nyilvántartási száma: 01-09-0000111, Krisztus Szeretete Egyház nyilvántartási száma: 01-09-0000123, Isten Egyháza nyilvántartási száma: 01-09-0000010. Jelenleg 45 olyan nyilvántartott vallási egyesület van, amelynek nevében szerepel az 'egyház' megjelölés.

54 Ehtv. 15. § a) pont.

55 Ehtv. 15. § a) pont, 20/A. § (1) és (3) bek., Ehtv. 23/A. § (3) bek. f) pont.

56 A fogalom értelmezésére lásd: Fővárosi Törvényszék 9.Pk.60.216/2020/21. sz. végzése indoklásának [73] bekezdését (Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség egyházkénti bejegyzési ügye).

57 Ehtv. 7. § (3) bek.

58 Ehtv. 9/B. § b) pont.

59 Például az egyes szervtípusoknak, illetve azok feladat- és hatásköreinek meghatározásánál alapjaiban is eltérhetnek a Ptk. szerinti szervezeti modelltől. Előfordulhat, hogy a

4.2.1.5. Alapszabály

A vallási egyesület alapszabályának – az egyesületi alapszabály kötelező elemein felül – speciális, a vallási jelleghez kapcsolódó kötelező tartalmi elemei is vannak.

A vallási egyesület alapszabályában – a célokon felül – rögzíteni kell a tagok közös főbb hitelveit is.[60] A hitelveknek túl kell lépniük a lelkiismereti meggyőződés szintjén: azoknak vallási meggyőződést kell tükrözniük. Törvényi követelmény, hogy a hitelveknek rendszerbe foglaltaknak kell lenniük, olyan világnézethez kell kapcsolódniuk, amely természetfelettire irányul, tanainak a valóság egészére kell vonatkoznia, valamint sajátos magatartásköveteléseken-kel át kell, hogy fogják az emberi személyiség egészét.[61]

Mind az egyesület, mind a vallási egyesület alapszabályának kötelező tartalmi elemét képezik a célok megvalósítására irányuló egyesületi tevékenységek. Vallási egyesületek esetén külön kell rögzíteni a vallási tevékenységeket és az ezen alapuló közcélú tevékenységeket.

A vallási tevékenységek között rögzíteni kell a rítus (szertartásrend) leírását, illetve az ezen felül még végezni kívánt egyéb vallási tevékenységeket.[62] A vallásgyakorlás, mint alapjog részét képezi a vallási meggyőződés megválasztása, kinyilvánítása (megvallása) vagy annak mellőzése, a vallás gyakorlása, illetve annak tanítása, terjesztése. Az idetartozó tevékenységek bizonyosan vallási tevékenységek.[63] Ezen felül az Ehtv. további kísérletet is tesz a vallási tevékenységek negatív meghatározására. Eszerint önmagában nem tekinthető vallási tevékenységnek a) a politikai és érdekérvényesítő, b) a pszichikai vagy parapszichikai, c) a gyógyászati, d) a gazdasági-vállalkozási, e) a nevelési, f) az oktatási, g) a felsőoktatási, h) az egészségügyi, i) a karitatív, j) a család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, k) a kulturális, l) a sport-, m) az állat-, környezet- és természetvédelmi, n) a hitéleti tevékenységhez szükségesen túlmenő

döntéshozó szerv működése teljes mértékben eloldódik a tagságtól: pl. nincs közgyűlés vagy küldöttgyűlés, hanem akár egy személy vagy egy szűk körű vezető testület gyakorolja a Ptk. szerinti döntéshozó szerv (vagy akár egyben az ügyvezetés) jogait. Lehet, hogy a feladatokat ellátó, a vallási egyesülettel valamilyen jogviszonyban álló személyek már nem feltétlenül tagjai a szervezetnek.

60 R. 3. § aa) pont.

61 Ehtv. 7/A. § (2) bek. Bár a törvény itt 'vallási tevékenység'-et említ, a rendelkezés tartalmilag inkább a vallási jelleget próbálja meghatározni, ez pedig a hitelvekkel szembeni követelményeket (is) jelent.

62 R. 3. § aa) pont.

63 Alaptörvény SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG Cím VII. Cikk (1) bek., Ehtv. 1. § (2) bek.

adatkezelési, valamint o) a szociális tevékenység.[64] Emellett mind a hitelvekre, mind a vallási tevékenységekre igaz, hogy a közösség kizárólag olyan vallási tevékenységet gyakorolhat, amely az Alaptörvénnyel nem ellentétes, jogszabályba nem ütközik, és nem sérti más közösségek jogait és szabadságát.[65]

A vallási tevékenységeken felüli közcélú tevékenységek szintén az alapszabályban rögzítendőek.[66] A vallási egyesület részt vállalhat a társadalom értékteremtő szolgálatában, ennek érdekében önmaga vagy e célra létrehozott intézménye útján olyan közcélú tevékenységet is elláthat, amelyet törvény nem tart fenn kizárólagosan az állam vagy annak intézménye számára. Ilyen lehet például a történelmi és kulturális értékeket megőrző, nevelési-oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, kulturális vagy sporttevékenység, valamint más közcélú tevékenység.[67]

A vallási egyesület alapszabályának szükség szerint kötelező tartalmi elemét képezi továbbá a címer, illetve logó képi ábrázolása, valamint annak szöveges tartalmi leírása.[68]

Az alapszabály speciális tartalmi elemeire, a tagsággal szembeni megszorításokra és más különös követelményekre is tekintettel vallási egyesület a jogszabály szerinti mintaokiratokkal nem alapítható, illetve a működés során mintaokirati alapszabályra való áttérés jogszerűen nem lehetséges.[69]

4.2.1.6. Jogutód nélküli megszűnési okok

A jogutód nélküli megszűnést tekintve az egyesületekre a Ptk. 3:48. § (1) bekezdése[70] és 3:84. §-a[71] szerinti megszűnési okok irányadóak. A vallási

64 Ehtv. 7/A. § (3) bek.

65 Ehtv. 7/A. § (4) bek.

66 R. 3. § ab) pont.

67 Ehtv. 20. § (2) bek., 9. § (1) bek.

68 R. 3. § ac) pont.

69 Cet. 70/A. § (2) bek. Az egyszerűsített nyilvántartásba vétel kizártsága a mintaokirati alapszabály kizártságát is jelenti.

70 Ptk. 3:48. § (1) bekezdése: A jogi személy jogutód nélkül megszűnik, ha a) határozott időre jött létre és a meghatározott időtartam eltelt; b) megszűnése meghatározott feltétel bekövetkezéséhez kötött és e feltétel bekövetkezett; c) a tagok vagy alapítók kimondják megszűnését; vagy d) az arra jogosult szerv megszünteti, feltéve mindegyik esetben, hogy a jogi személy vagyoni viszonyainak lezárására irányuló megfelelő eljárás lefolytatását követően a bíróság a jogi személyt a nyilvántartásból törli.

71 Ptk. 3:84. § A jogi személy jogutód nélküli megszűnésének általános esetein túl az egyesület jogutód nélkül megszűnik, ha a) az egyesület megvalósította célját vagy az egyesület céljának megvalósítása lehetetlenné vált, és új célt nem határoztak meg; vagy

egyesületekre nézve azonban az Ehtv. 25. § (4) bekezdése a Ptk. rendelkezéseit felülírja, azokhoz képest speciális, taxatíve felsorolt megszűnési okokat állapít meg. Ezek: önkéntes feloszlás (a legfőbb szerv döntésével), bírósági megszüntetés, illetve a megszűnés bírósági megállapítása. Ez azt jelenti, hogy például a taglétszám tartós (hat hónapot meghaladó) 10 fő alá csökkenése – az egyesületekkel szemben – vallási egyesületeknél önmagában nem képez jogutód nélküli megszűnési okot.

Vallási egyesület jogutód nélküli megszűnése esetén is irányadó, hogy a nyilvántartásból való törlést megelőzően az Ectv. szerinti végelszámolást, kényszer-végelszámolást vagy egyszerűsített törlési eljárást kell lefolytatni, a törvényben meghatározott esetekben és módon.[72] Eltérés viszont az egyesületektől, hogy ekkor a hitelezők követeléseinek kielégítése után megmaradó vagyon az állam tulajdonába kerül, és azt közcélú tevékenységre kell fordítani.[73]

4.2.1.7. Jogutódlásos megszűnés

A jogutódlásos megszűnések közül az egyesülés és a szétválás bizonyos szempontból azonosan kezelt: mindkét jogiszemély-típusba tartozó szervezet csak a saját típusába tartozóval egyesülhet (azaz egyesület csak egyesülettel, vallási egyesület csak vallási egyesülettel), és csak azonos típusúvá válhat szét. A típusok tehát nem keveredhetnek.[74] A Ptk. szerinti átalakulás egyesületek esetében alapértelmezetten kizárt, azaz egyesület más jogi személlyé nem alakulhat át.[75] Vallási egyesületek esetében azonban az Ehtv. ismer típusváltásokat is: vallási egyesület nyilvántartásba vett egyházzá, illetve bejegyzett egyházzá válhat, és egyes esetekben az előbbi típusú egyházak visszaalakulhatnak vallási egyesületté.[76]

4.2.1.8. Személyi jövedelemadó 1 %-a

A gyakorlat szempontjából fontos, ezért itt jelzem, hogy a személyi jövedelemadó 1 %-ából származó felajánlások mint bevételek vonatkozásában az egyesületek az ún. 'civil' 1 %-ra, míg a vallási egyesületek az ún. 'egyházi'

b) az egyesület tagjainak száma hat hónapon keresztül nem éri el a tíz főt.

72 R. 9. §.

73 Ehtv. 29. § (2) bek.

74 Ptk. 3:83. §, Ehtv. 29. § (3) bek.

75 Ptk. 3:83. §.

76 Ehtv. 9/D. §, 9/E. §, 14/A. § (2) és (4) bek. Szintén általános jogutódlás, azaz típusváltás volt a vallási tevékenységet végző szervezet vallási egyesületté válása – Cet. 110. §.

1 %-ra jogosultak. Utóbbi esetben a vallási egyesületek ún. technikai számot kapnak, és a rájuk vonatkozó rendelkező nyilatkozat hatálya – visszavonás, illetve eltérő kedvezményezett megjelölésének hiányában – a következő adóévekre is kiterjed.[77]

4.2.2. Eljárásjogi eltérések

4.2.2.1. A bíróság nyilvántartási eljárása

Vallási egyesületek bírósági nyilvántartásba vételére és nyilvántartási ügyeinek intézésére a Fővárosi Törvényszék kizárólagosan illetékes.[78] Összehasonlításként: egyesületek esetében ez szintén törvényszéki hatáskörben van, azonban ekkor a bíróság kizárólagos illetékességét a nyilvántartásba vételkori székhely alapozza meg.

A jogalkotó a nyilvántartásba vételkor az egyesületekhez képest csak szűkebb körű és tartalmilag is eltérő vizsgálat lefolytatását engedi meg. Vallási egyesületek esetében a bíróság kizárólag azt vizsgálhatja, hogy: a) az alapítás vallási tevékenység végzése céljából történik; b) a szervezet által gyakorolni kívánt tevékenység a vallási jelleg törvényes kritériumaival nem ellentétes; c) a szervezet elnevezése megfelel az Ehtv. szabályainak, figyelemmel arra is, hogy az nem sérti más jogi személyiségű vallási közösség elnevezését, illetve jelképrendszerét, d) legalább tíz, Magyarországon lakó- vagy tartózkodási hellyel rendelkező természetes személy tag a szervezet megalakulását kimondta, és elfogadta a szervezet alapszabályát, amely nem teszi lehetővé, hogy a szervezetnek nem természetes személy tagja is legyen. A vizsgálat alapját részben a képviselő nyilatkozata, részben az alapszabály, illetve szükség esetén a névhasználathoz adott jogosulti hozzájárulás képezi.[79]

A kérelmet nem az egyesületekre irányadó, hanem a kifejezetten vallási közösségekre rendszeresített kérelem nyomtatványon kell benyújtani.[80] Ehhez az Ehtv-ben írtakon felül mellékelni kell továbbá a megalakulás dokumentumait

77 A személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználásáról szóló 1996. évi CXXVI. törvény 1. § (4) és (7) bek., 4. § (1) bek. a) pont, 4/A. § (1) bek. a) pont és (2) bek.

78 Ehtv. 13. § (1) bek. A kizárólagos illetékesség a nyilvántartás vezetésére és a további nyilvántartási ügyek intézésére az Ehtv. 13. § (3) bek. és a Cet. 37. § (1) bek. alapján irányadó.

79 Ehtv. 13/A. § (1) bek.

80 Cet. 70/A. § (2) bek., R. 1. § (1) bek.

(alakuló ülés jegyzőkönyve és jelenléti íve, ennek hiányában az aláírt alapszabály és tagjegyzék), illetve a székhelyhasználat jogcímét igazoló okirat másolatát is. Jogi képviselő igénybevétele esetén csatolni kell a részére adott meghatalmazást. Ha a kérelmező személyesen jár el, de a kérelmet elektronikusan nem a törvényes képviseletre jogosult tisztségviselő nyújtja be, úgy a benyújtó és a tisztségviselő között létrejött kézbesítési megbízás is csatolandó.[81]

A bíróság kizárólag akkor utasíthatja el a bejegyzési kérelmet, ha a bejegyezni kért szervezet az Ehtv. által taxatíve felsorolt kritériumoknak nem felel meg, illetve az ezek igazolásához szükséges okiratokat a kérelmező nem csatolta.[82]

Markáns eltérést mutat az ügy érdemében hozott bírósági végzés elleni rendes jogorvoslat szabályozása. Egyesületek esetében főszabály szerint a kérelemnek helyt adó bejegyző (változásbejegyző, törlő) végzések ellen fellebbezésnek nincs helye, ehelyett az ilyen bejegyző (változásbejegyző, törlő) végzés hatályon kívül helyezése iránt per indítható. Perindításra jogosult az ügyész, illetve az, akire a végzés rendelkezést tartalmaz (utóbbi a végzés őt érintő részeire korlátozottan). A pert ekkor az egyesület ellen (törlő végzés esetén a kirendelt ügygondnok ellen) kell megindítani.[83] A vallási egyesületek bejegyző (változásbejegyző, törlő) végzése ellen viszont az Ehtv. minden esetben fellebbezési jogot ad, amellyel a vallási egyesület 'képviselője', a végzéssel érintett más jogi személyiségű vallási közösség, illetve az ügyész élhet. Más jogi személy vallási közösség jogszerűen csak az Ehtv. 20/A. §-ára hivatkozva élhet ezzel a fellebbezési jogával.[84] Ez utóbbi közösség fellebbezési határideje nem a végzés velük való közlésétől, hanem annak a civil szervezetek országos névjegyzékében történő, egyes szenzitív adatokat mellőző kivonatos közzétételétől számítandó.[85]

4.2.2.2. A jogutód nélküli megszűnés eljárási útjai

Eltérő eljárási útra tartozik annak kezelése, ha a jogutód nélküli megszűnés nem a szervezet saját döntésén alapul. Az egyesületeknél ekkor a megfelelő

81 Cet. 70/A. § (2) bek., R. 2. §, 3. § c)–e) pontok.

82 Ehtv. 13/A. § (2) bek.

83 Cet. 46/A. § (1) bek. A kérelemnek eltérő tartalommal helyt adó, vagy a kérelmet részben elutasító bejegyző, változásbejegyző, törlő végzés esetén viszont a kérelmező a végzés e részei ellen fellebbezéssel élhet. A további kivételek tárgyalásától jelen ponton eltekintek.

84 Ehtv. 14/C. § (1) bek.

85 Cet. 70/A. § (4) bek. A civil szervezetek országos névjegyzéke a www.birosag.hu weboldalon érhető el.

jogutód nélküli megszűnési ok bírósági megállapítása történik meg, az e tárgyú nemperes eljárásban meghozott jogerős végzéssel.[86] Azonban ha – vallási egyesületek esetén – a szervezet tevékenységével felhagy és vagyonáról nem rendelkezik, az ügyész keresetére indult peres eljárásban a bíróság jogerős ítéletével a vallási egyesület megszűnését állapítja meg és elrendeli annak törlését a nyilvántartásból.[87]

4.2.2.3. Határozatok hatályon kívül helyezése iránti keresetindítás

A vallási egyesületek határozatainak hatályon kívül helyezése iránti keresetindításnál[88] figyelembe kell venni azt, hogy a vallási egyesületek alapszabálya vagy más belső szabálynak minősülő szabályzata alapján hozott határozat érvényre juttatására állami kényszer nem alkalmazható, azt állami hatóság nem vizsgálhatja. A vallási közösség belső szabályon alapuló döntését állami szerv nem módosíthatja vagy bírálhatja felül, a jogszabályban nem szabályozott belső jogviszonyokból eredő jogviták elbírálására állami szervnek nincs hatásköre.[89]

4.2.2.4. Törvényességi felügyeleti jogkör

Eltérően alakul a működés feletti törvényességi felügyelet gyakorolhatósága és eljárási útja is. Egyesületek esetében a nyilvántartó bíróság általános törvényességi felügyeleti jogkörrel bír,[90] amelyet döntő többségében a Cet. IV/A. fejezetében szabályozott polgári nemperes eljárás (törvényességi felügyeleti eljárás) útján lát el. Vallási egyesületek esetében viszont az Ehtv. kimondja, hogy az állam a vallási közösségek irányítására, felügyeletére szervet nem működtethet, és nem hozhat létre.[91] Az általános törvényességi felügyeleti jogkör nyilvánvalóan felügyeletnek minősül, ekként a gyakorolhatósága alapértelmezetten kizárt, azaz a bíróságnak a Cet. szerinti törvényességi felügyeleti nemperes eljárás lefolytatására e körben nincs hatásköre, erre őt az Ehtv. nem hatalmazza fel. Az Ehtv. tartalmaz speciális szabályokat a törvényességi jellegű működési problémák vizsgálatára és orvoslására, erre

86 Cet. 68/B. §.
87 Ehtv. 26. § (3) bek.
88 Ptk. 3:35–3:37. §.
89 Ehtv. 8. § (2) bek.
90 Ptk. 3:34. § (1) bek.
91 Ehtv. 8. § (1) bek.

pedig külön bírósági peres eljárási utat intézményesít. Az ügyész keresetet indíthat a vallási egyesület ellen, ha bizonyos tárgyi súlyt elérő törvénysértő helyzetek alakultak ki, és ebben kérheti a vallási egyesület megszüntetését. Ilyenek: a) alaptörvény-ellenes működés, b) olyan ok áll fenn, amely alapján a vallási közösség nyilvántartásba vételét meg kellett volna tagadni, c) a vallási egyesület tevékenysége egyéb súlyos, szándékos és többszöri törvénysértést valósított meg. Az a)–b) pontok szerinti tényállás megvalósulása esetén kötelező a megszüntetés alkalmazása, a c) pont szerinti tényállás megvalósulása esetén az a bíróság mérlegelési jogkörébe tartozik.[92]

4.2.3. Nyilvántartási eltérések

A vallási egyesületek nyilvántartási adattartalma is részben eltérő az egyesületekétől.

4.2.3.1. Többletadatok

Vallási egyesületek esetén többletadatot jelent a címer, illetve logó tartalmi leírása, továbbá a közösség köznyelvben meghonosodott elnevezése.[93] Ezek szükség szerint kötelező nyilvántartási adatok.

4.2.3.2. Nem nyilvántartott adatok

Nem része viszont a vallási egyesületek nyilvántartásának számos, az egyesületeknél bevett tény, illetve adat. Így a közösség idegen nyelvű elnevezése; határozott idejű alapítás esetén a működés határozott időtartama lejártának napja; a pénzforgalmi számla száma és a számlavezető pénzforgalmi szolgáltató neve, székhelye; a képviselő anyja születési neve, a képviselő megbízatása megszűnésének előre látható, illetve tényleges időpontja nem képez nyilvántartási adatot. A Cet. 93. §-a szerinti hitelezővédelmi adatkörből csak a végelszámolás kezdetével és befejezésével összefüggő adatok képezik a nyilvántartás részét. Szintén nem képez nyilvántartási adatot az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól szóló törvény szerinti hivatalos elérhetőség sem.[94]

92 Ehtv. 26. § (1)–(2) bek. A bíróság az alaptörvény-ellenes működés jogkövetkezményét az Alkotmánybíróság elvi véleménye alapján alkalmazhatja.

93 Ehtv. 15. § a) és e) pont.

94 Cet. 95/A. § (1) bek.

5. Záró gondolatok – reflexiók a Magyar Református Presbiteri Szövetség jogállási problémájára és az abból levont egyes következtetésekre

Adott egy alaphelyzet, amikor a tagok egyesülési jogukkal élve jogi személyiségű szervezetet kívánnak létrehozni, és a végezni kívánt tevékenységeket áthatja egy adott vallás értékrendje, illetve a tagok e keretben vallási tevékenységet is végezni kívánnak. Kérdés, hogy ezt milyen szervezettípusban tehetik meg: egyesületi vagy vallási egyesületi típusban? Melyiket választhatják és mi alapján?

Egyetértek Szabó Zsolttal abban, hogy a szervezetalapítók döntési szabadsága ki kell, hogy terjedjen a szervezeti forma (illetve ma már szervezettípus) megválaszthatóságára is.[95] Azonban ez álláspontom szerint nem korlátlan.

A típusválasztás e vonatkozásban tartalomhoz kötött: a hitéletre utaló kijelentések alapján maga a jogalkotó az, aki előír bizonyos formakényszert (típuskényszert), és ezen jogalkalmazóként nem lehet túllépni. Ez alapján a bíróság esetenként jogszerűen írhatja elő, hogy adott tevékenységet milyen szervezettípusban lehet végezni. Ez azonban csak az összkép alapján ítélhető meg.

Elfogadom Szabó Zsolt álláspontját atekintetben, hogy a keresztyén szervezeteknél, illetve a tagjait alkotó hívő embereknél a mindennapokban nem lehet élesen különválasztani vallási és nem vallási tevékenységet.[96] Bár a megoldáshoz technikailag mégiscsak szükséges ezeket különválasztani, a kulcsot azonban ezek esetenkénti *arányának* megtalálása jelenti. Adott szervezet vallási egyesületi jellegét ugyanis – az egyesülethez képest – a vallási tevékenység végzésének, a szervezeten belüli vallásgyakorlásnak az *elsődlegessége* adja meg. Amennyiben ez az adott szervezeten belül megvalósul, ott az állam – a jogi személyi keretben történő vallásgyakorlást tekintve – típuskényszert érvényesít, és előírja – alapértelmezetten – a vallási egyesület szervezeti keretének kötelező alkalmazását. Amennyiben a tagok szándéka a konkrét szervezeti működést tekintve nem a vallásgyakorlás elsődlegessége, úgy azt más szervezeti keretek között valósíthatják meg. Egyesülési jog gyakorlása esetén pedig – ha jogi személyiségű szervezetet kívánnak létrehozni – ezt a végezni kívánt tevékenységtől függően valamely általános, vagy a megfelelő különös egyesületi formában tehetik meg (utóbbira példa lehet a párt, a szakszervezet, a sportegyesület, vagy akár az előadóművészeti szervezet, hiszen mindegyik tevékenysége alapulhat egy kinyilvánított vallási értékrenden).

95 Szabó i. m. 95.
96 Szabó i. m. Uo.

A tagok szándéka *ellenére* alkalmazott típuskényszer alaptörvény-ellenes lehet. Álláspontom szerint a megfelelő szervezettípus kiválasztása helyes jogalkalmazással, a tagok valós akaratának megfelelő feltárásával megvalósítható, erre a *jelenlegi* szabályok pontos ismerete alapján álláspontom szerint megfelelő jogi lehetőség van. A fentiek alapján kifejezetten szeretném rögzíteni, hogy sem a hatályos jogszabályoknak, sem a jogalkalmazásnak nem célja az, hogy „*egy bizonyos* formakényszer karanténjába zárja az *összes* olyan szervezetet, amely *bármilyen módon* hitélettel, vallással kapcsolatba hozható."[97]

A *korábbi* szabályozás azonban valóban nem segítette a vallási közösségek és más egyesületek elhatárolhatóságát: a „vallási tevékenységet végző szervezet" megnevezés nemcsak nem segítette ezt, de bizonyos mértékig megtévesztő is volt. Sok laikus, de sok gyakorló jogász számára sem volt egyértelmű, hogy a „vallási tevékenységet végző szervezet" megjelölés nem egészen azt jelenti, amit ennek a szorosan vett nyelvtani jelentése takar. Egy olyan egyesület, amely nem minősült vallási közösségnek, de tevékenységei között szerepelt egy vagy több vallási tevékenységként is értékelhető elem (pl. bibliai tárgyú ismeretterjesztés), szorosan véve lehetett volna vallási tevékenységet (is) végző szervezet, mégsem volt „vallási tevékenységet végző szervezet". Ráadásul az akkori szabályozás nem követeltre meg olyan, az elhatárolást segítő elemek meglétét, mint például a közös hitelvek vagy a rítus kötelező alapszabályi megjelenítése.

A Magyar Református Presbiteri Szövetség formája 2017-ben egy változásbejegyzési eljárás során meghozott bírósági végzés[98] alapján általános formájú egyesületről „vallási tevékenységet végző szervezet"-re módosult, és a végzéssel szemben a szervezet nem élt jogorvoslattal.[99] Elképzelhető, hogy ez azért is maradhatott el, mert a szervezetnél nem látták át akkor kellő mélységében az új egyesületi forma tartalmát, talán a megnevezés őket is megtévesztette, így a formaváltás jelentősége és jogkövetkezményei nem voltak számukra láthatóak. A végzés megtámadásának hiányában viszont a helyzetet mindenkinek, így a bíróságnak is úgy kellett értékelnie, hogy ez a szervezeti forma az, ami az iratok alapján a helyzetnek ténylegesen megfe-

97 Szabó i. m. 97.

98 Fővárosi Törvényszék 14.Pk.64.309/1990/53. sz., 2017. június 26. napján kelt és egyidejűleg jogerőre emelkedett végzése. Említi Szabó i. m. 99.

99 A Cet. 46/A. § (1) bekezdése alapján a kérelemnek helyt adó végzés ellen fellebbezésnek nincs helye. Amennyiben a szervezet a végzés e rendelkezését akként értékelte, hogy az nem a kérelmüknek megfelelően született meg, úgy a végzéssel szemben e részében fellebbezési joguk nyílt meg.

lel. A jogorvoslat igénybevételének elmulasztása, annak következményei e körben a szervezetet terhelik.

A 2019-es hivatkozott bírósági döntés már csak ennek a helyzetnek a további folyománya volt:[100] mint láttuk, a nyilvántartott „vallási tevékenységet végző szervezetek" 2019. április 15. napjával ex lege vallási egyesületekké váltak, itt már általános jogutódlás is bekövetkezett, a nyilvántartó bíróságnak pedig a vallási tevékenységet végző szervezeteket hivatalból át kellett vezetnie a vallási egyesületek nyilvántartásába. Ez volt az a változás, amely már a Szövetségnél is nagyobb feltűnést keltett, és végül ez volt a katalizátora és kiélezője a bevezetőben is jelzett szervezeti problémáknak. A szervezet a bíróság felé már csak ebben a kiélezett helyzetben fejezte ki, hogy tagjai szándékának a vallási egyesületi keret nem felel meg.

Pozitív fejlemény, hogy – az Ehtv. szabályozási hiányosságai ellenére is – meg lehetett találni azt a megoldási módot, amely alapján a Szövetség ma már – 2020. december 2. napjától – ismét általános formájú egyesületként működhet,[101] így talán kimondhatjuk, hogy a jogállási probléma megnyugtatóan rendeződött.

Bízom abban, hogy a Szövetség jogesete és a jelen tanulmányban kifejtettek másoknak, így az érintett közösségeknek, illetve a szakmai közönségnek új ismeretekkel, tanulságokkal és – reményeim szerint – épülésükre szolgálhatnak.

100 Fővárosi Törvényszék 14.Pk.64.309/1990/54. sz. és 14.Pk.60.568/2019/2. sz. végzései. Hivatkozik rá Szabó i. m. 100.

101 Fővárosi Törvényszék 14.Pk.60.155/2020/6-IV. sz. végzés, jogerőre emelkedett: 2020. december 01. napján. Röviden tárgyalja Szabó i. m. 101.